

Asiantuntijalausunto luonnoksesta hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta annetun lain, kotoutumisen edistämisestä annetun lain sekä työllisyyden edistämisen kuntakokeilusta annetun lain muuttamisesta HE 84/2022

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
14.9.2022

Leena Mämmi-Laukka

Toimialuejohtaja, Perhe- ja sosiaalipalvelut, Oys psykiatria -toimialue

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue

Laki työllistymistä edistävistä monialaisen tuen yhteistoiminnasta 1/2

- Työttömän palvelutarve on ainoa oikea lähtökohta palvelujen yhteensovittamiselle ja monialaiselle työlle. Hyvinvointialueet ovat sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyörakenteiden osalta keskeisiä toimijoita, jota kautta voidaan luoda yhteistyörakenteita toiminnan kehittämiseksi.
- Jatkovalmistelussa ja toimeenpanossa tulee kiinnittää huomioita eri toimijoiden rooleihin ja asiakasohjaukseen, jotta päällekkäisyyksiltä vältytään. Organisoitumisessa (mm. johtoryhmätyöskentely) tulee mahdollistaa joustavat rakenteet huomioiden, että hyvinvointialueilla on erilaisia sovelluksia esim. hyvinvointialueiden sisäisistä toiminnallisista aluejaoista. Tällä on merkitystä yhdyspintarakenteiden osalta.
- Kuntien ja hyvinvointialueiden välille tulee luoda yhdenmukaiset toimivat yhteistyön rakenteet, kun esim. kotoutumisen tuki jää kuntien vastuulle.
- Yta-alueen suunnitteluun on tärkeä saada yhteys myös työllistämisen tarpeissa, esim. vaativien erityisen tuen palvelukokonaisuuksiin liittyen, koska on tärkeää on saada tietoa yhteistoimintamallin mukaisista palvelutarpeista silloin kun ne liittyvät toimintakyvyn rajoitteisiin tai elämänhallinnan ongelmiin, jotka eivät ole ratkaistavissa yksinomaan konsultaatiokäytännöillä.

Laki työllistymistä edistävistä monialaisen tuen yhteistoiminnasta 2/2

- On perusteltua, että esityksessä ei ehdoteta säädettäväksi uusista palveluista, vaan velvollisuudesta yhteensovittaa nykyiset lakisääteiset palvelut työttömän työllistymisen kannalta tarkoituksenmukaiseksi kokonaisuudeksi.
- Asiakasohjausta koskevien edellytysten muuttuminen voi kasvattaa palvelun asiakasmäärää hyvinvointialueella lisäten muun muassa kuntoutuspalveluihin ohjattavien henkilöiden määrää, mikä voi edellyttää resursoinnin uudelleen tarkastelua.
- Nuorten monialainen yhteistyö ja tuki on merkittävä uudistus, lisää yhteistyötä mm. nuorisotyön ja sosiaalipalvelujen välillä. Koska yhteispalvelupisteissä on oltava riittävä osaaminen liittyen esim. palvelutarpeen arviointiin, elämän ja arjenhallintaan sekä fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin liittyen, olisi yhteispalvelun toiminnasta kuitenkin sovittava yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa mm. resurssien kohdentumisen näkökulmasta.
- ICT-järjestelmissä tulisi huomioida päällekkäisen työn minimoiminen. Tällä hetkellä sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön tulee kirjata asiakas- ja potilastietojärjestelmään sekä typ –järjestelmään. Järjestelmien välinen integraatio ja tiedonsiirto on varmistettava.

Kuntouttava työtoiminta työllistymistä edistävänä palveluna

- Tällä hetkellä kunnat ovat järjestäneet kuntouttavaa työtoimintaa mm. osana nuorisotoimen palveluita, kunnan omana toimintana sosiaalipalveluissa tai työllisyyspalveluissa sekä hankkineet palveluita yhdistyksiltä. Laki kuntouttavasta työtoiminasta estää palvelun hankinnan yksityisiltä palveluntuottajilta. Yhdistysten rooli kuntouttavan työtoiminnan palveluntuottajana on merkittävä. Kuntien on yhtiöitettävä toimintansa, jos he esimerkiksi nuorisotoimen järjestämän kuntouttavan työtoiminnan osalta osallistuvat hankintaan. Osasta kunnista kuntouttavan työtoiminnan henkilöstöä on siirtymässä hyvinvointialueelle.
- Hyvinvointialueen käynnistyminen ja sen vaikutukset kuntouttavan toiminnan tuottamiseen sekä AVI:n lupakäytännöt lisäävät riskiä kuntouttavan työtoiminnan paikkojen saatavuuteen v. 2023 alussa.

Työllisyyden edistämisen kuntakokeilusta annettu laki

- Kuntakokeilussa tehdyt hyvät toimintamallit ja käytänteet on hyvä laajentaa kansallisesti. Keskeistä on sopia yhteisistä toimintamalleista, jotta yhdenvertaisuus hyvinvointialueella myös tässä asiassa toteutuu. Mikäli asiakkaat ohjautuvat jokaisesta kunnasta hyvinvointialueen palveluihin eri tavoin, yhdenvertaisuus ei toteudu ja palvelutarpeita ei pystytä hyvinvointialueen näkökulmasta myöskään ennakoimaan tarvittavalla tavalla.

Laki kotoutumisen edistämisestä / Kotoutumisaika

- Kotoutumissuunnitelman joustava kesto on hyvä uudistus.
- Yksilöllisyyden ja työelämälähtöisyyden näkökulma on myönteistä ja tärkeää on myös, että entistä enemmän panostetaan työvoiman ulkopuolella olevien maahanmuuttajien aktivoimiseen.
- Kotoutumisajan lyhentyessä on varmistettava, että kunnan peruspalvelut pystyvät vastamaan maahanmuuttajien palvelutarpeisiin kotoutumiseen liittyen kotoutumisajan jälkeenkin. Kotoutumisajan lyhentäminen saattaa lisätä paineita myös sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin, koska kunnan peruspalveluissa ei välttämättä aina ole osaamista tai valmiuksia vastata tämän erityisryhmän tarpeisiin. Haasteena on maahanmuuttajien ohjautuminen tarpeettomasti sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin silloin, kun heidän tarpeensa eivät ole sosiaali- ja terveydenhuoltoon liittyviä, mutta vaativat erityisosaamista.
- Osaamisen vahvistaminen tärkeää

Laki kotoutumisen edistämisestä / Lapset ja nuoret

- Tärkeä ja merkittävä uudistus laissa on, että lasten/nuorten asumisen jatkuminen tulee turvata kunnissa, jossa hänellä on kotoutumisen ja kouluttautumisen mahdollisuudet eikä nuorta siirrellä paikkakunnalta toiselle.
- Perheryhmäkotien sijoittumista tulisi myös säädellä tällä perusteella. Alaikäisten maahan tulleiden oikeus jälkihuollon palveluihin tulisi varmistaa myös kansalaisuuden saamisen jälkeen. Laissa tulisi ottaa jotain kantaa ja ohjeistaa myös tukiasumisyksiköiden reunaehdoista ja palveluista, sillä useat yksin alaikäisenä maahan tulleet asuvat myös tukiasumisyksiköissä.
- Hyvinvointialueen, Ely-keskuksen ja kunnan roolit liittyen alaikäisten lasten ja nuorten asumisen kokonaisuuteen tulee määritellä tarvittavalla tavalla

Laki kotoutumisen edistämisestä / Ohjaus ja neuvonta

- Hyvinvointialueen vastuu tarjota etuuksiin liittyvää ohjausta ja neuvontaa sekä dokumentoida keskustelut lainsäädännön mukaisesti aiheuttaa todennäköisesti päällekkäistä työtä kunnan ja hyvinvointialueen kesken. Onko tarpeen säätää hyvinvointialueelle tehtäväksi antaa etuuksiin liittyvää ohjausta ja neuvontaa, kun muutoin ohjaus ja neuvonta on kuntien vastuulla? Tuolloin asiakkaalle täytyy avata sosiaalihuollon asiakkuus etuuksiin liittyvää ohjausta varten. Tästä aiheutuu tarpeetonta resurssin käyttöä joka ei ole tarkoituksenmukaista, jos henkilöllä ei muutoin ole sosiaalihuollon palveluiden tarvetta.
- Etuuksien liittyvä ohjaus ja neuvonta voisi sisältyä kunnalle kuuluvaan perustason ohjaukseen ja neuvontaan tai lainsäädännössä tulisi tarkentaa, että asiakkaan ollessa sosiaalihuollon asiakas, kuuluu tuolloin etuuksiin liittyvä ohjaus ja neuvonta hyvinvointialueen vastuulle olemassa olevan lainsäädännön mukaisesti.

Laki kotoutumisen edistämisestä / Yhteistyö

- Eri palvelujen yhdyspintatyössä on sovittava selkeästi eri tahojen vastuut ja roolit. Jokaisella viranomaisella on omaan tehtävään liittyvä neuvontavastuu, joka takaa kaikille yhdenvertaisen tiedon ja palvelut.
- Jossain määrin jää tulkinnan varaiseksi se, mitkä tehtävät ovat kotoutumisen edistämisen palvelua (kunnat) ja mitkä taas sosiaalihuoltolain mukaisia tehtäviä (hyvinvointialueet). Tästä saattaa seurata palveluiden eriarvoisuutta alueista ja kunnista riippuen.
- Tärkeää olisi saada käyttöön kotoutumisen edistämisen kansallinen tietojärjestelmäpalvelu ja sen integroiminen hyvinvointialueen asiakas- ja potilastietojärjestelmiin tulisi myös ottaa huomioon. Mikäli tiedonsaanti keskitetään KEHA –keskukselle, on alueellisten toimijoiden sujuva tiedonsaanti varmistettava.

Vaikutusten arviointi

- Vaikutusten arviointi on tärkeää myös yhdyspintatyössä hyvinvointialueen kanssa
- Ennakoiva ja integraatiota edistävä työote keskeistä
- Yhteisösosiaalityön ja etsivän työn kehittäminen vaatii resursointia hyvinvointialueella, mutta on tärkeä kokonaisuus liittyen typ-asiakkaisiin ja maahanmuuttajiin
- Yhteisellä työllä tulee olla tavoitteet ja palvelujen vaikuttavuutta tulee voida arvioida. Järjestelmässä tulee olla mekanismeja ennakoida asiakkaiden tilanteiden huononemista erilaisissa elämänvaiheissa, jolloin erilaisia tukitoimia voidaan tarvittaessa tehostaa.
- Vaikutusten arvioinnin tueksi olisi syytä laatia kansallinen mittaristo, jolla varmistettaisiin yhdenvertaisuus asiakkaiden prosesseissa ja kehittämistarpeet sekä työllisyys- että kotoutumisasioissa.

Hyvinvointialueen näkökulmaa työllisyyspalveluihin ja kotoutumiseen liittyen

- Työttömillä on tutkimusten mukaan työssä käyviä enemmän sosiaalisia ja terveydellisiä ongelmia, ja monet terveydelliset riskit lisääntyvät työttömyyden pitkittymisen myötä.
- On myös tunnistettu, että maahanmuuttajataustaisten palvelutarpeet ovat hyvin usein raskaissa palveluissa ennaltaehkäisevien palveluiden sijaan.
- Lakiuudistuksen myötä palvelutarpeiden arvellaan lisääntyvän erityisesti lääkinnällisen kuntoutuksen osalta.
- Työttömyys voi aiheuttaa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntarpeita välillisesti myös työttömän lähiympäristössä – lapsilla ja nuorilla, puolisoilla tai muilla lähiomaisilla.
- Palveluprosessit ja ohjautuminen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin tulee olla yhdenmukaiset kaikkien kuntien / yhteistoiminta-alueiden, KELAn, oppilaitosten, yritysten yms. kanssa.